หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

วิเคราะห์เปรียบเทียบทดสอบลักษณะพื้นที่ตั้งและแนวโน้มของการตั้งถิ่นฐานผู้มีรายได้น้อยในเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร

ในบทนี้จะได้ทำการศึกษาทดสอบสมมติฐาน (Test Hypothesis) ตามที่ได้อ้างอิงไว้ในบทที่ 2 โดยจะได้ทำการศึกษาพิจารณาจากผลที่ได้จากกรณีศึกษาทั้ง 4 ชุมชน เทียบเคียงรวมกับอีก 3 ชุมชนในพื้นที่เขตต่าง ๆ ที่เหลือ โดยมีความมุ่งหวังว่าผลที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานดังกล่าวนี้จะนำไปสู่ข้อสรุปและอ้างอิงถึง "ลักษณะที่ก่อให้เกิดชุมชนพักอาศัยที่สำหรับผู้มีรายได้น้อยเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร" ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาพื้นที่ที่มีแนวโน้มปรากฏการตั้งถิ่นฐานประเภทนี้เกิดขึ้นต่อไป

6.1 สรุปข้อมูลเบื้องต้นสำหรับกรณีศึกษาเปรียบเทียบ

เพื่อทดสอบพิสูจน์ลักษณะต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามที่ได้รับจากกรณีศึกษาหรือไม่ ดังนั้นชุมชนในพื้นที่เขตที่นอกเหนือออกไป คือ เขตยานนาวา, เขตภาษีเจริญ และเขตราษฎร์บูรณะจึงถูกเลือกใช้เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบ เขตละ 1 ชุมชน* ได้แก่ ชุมชนเย็นอากาศ 2 เขตยานนาวา ชุมชนแสงหิรัญ เขตภาษีเจริญ และชุมชนตรอกเต่า เขตราษฎร์บูรณะ โดยอาศัยข้อมูลส่วนใหญ่จากการศึกษาของกองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร และสำนักสวัสดิการสังคมกรุงเทพมหานคร ตลอดจนการสอบถามเพิ่มเติมให้ได้คำตอบที่ต้องการในประเด็นสำคัญ ๆ ดังรายละเอียดในตารางที่ 6.1 ต่อไปนี้

---

*ใช้วิธีการเลือกโดยอิสระปราศจากกฎเกณฑ์ข้อกำหนดใด ๆ ในการคัดเลือก

ตารางที่ 6.1 สรุปข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนกรณีศึกษาเปรียบเทียบทั้ง 7

ชุมชน	1	2	3	4	5	6	7
เขต	ยานนาวา	พระโขนง	บางเขน	บางกะปิ	บางกอกน้อย	ภาษีเจริญ	ราษฎร์บูรณะ
สิทธิครอบครองที่ดิน	เอกชน+รัฐ (กรมธนารักษ์)	เอกชน	รัฐ (กรมชลประทาน)	เอกชน+รัฐ (การเคหะแห่งชาติ)	เอกชน+รัฐ (กรมธนารักษ์+ทรัพย์สิน)	เอกชน	เอกชน
พื้นที่ชุมชน (ไร่)	9.67	2.88	7.02	1.50	3.79	10	6.25
จำนวนบ้าน (หลัง)	421	87	126	50	97	350	128
ความหนาแน่นเฉลี่ยต่อบ้าน(ตารางวา)	9.19	13	10.06	12	15.63	11.43	19.53
จำนวนร้านค้าต่อบ้านพักอาศัย	1:32	1:16	1:21	1:13	1:11	1:25	1:42
จำนวนคนเฉลี่ยต่อบ้าน	5.86	4.98	5.02	4	6.30	6.38	7.55
อายุชุมชน	35	34	67	20	30	20	35
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	3,052.41	3,499.50	3,058.32	2,840.00	3,230.21	3,166.17	3,748.31
อาชีพในภาคไม่เป็นทางการ(Informal Occupation)	.5227	.7955	.5238	.84	.5416	.8125	.5139
อาชีพในภาคทางการ (Formal Occupation)	.4773	.2045	.4762	.16	.4584	.1875	.4861
สถานที่ทำงาน/แหล่งงาน							
เขตที่ตั้งชุมชน	.5088	.64	.7119	.5250	.5109	.60	.6744
เขตชั้นใน	.0702	.1467	.1017	-	.3182	.1333	.0623
เขตชั้นกลางอื่น ๆ	.1579	.0667	.0254	.1750	.0796	.0667	.0698
เขตชั้นนอก	.0175	-	-	-	-	.1333	.0233
ทั่วไปใน กทม.	.0877	.1333	.1102	.30	.0909	.0667	.1395
ต่างจังหวัด	-	.0133	.0509	-	.0227	-	.0623
ความพึงพอใจในการอยู่อาศัยในชุมชน	.5156	.5204	.6413	.5838	.565	.65	.4875

ตารางที่ 6.1 สรุปข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนกรณีศึกษาเปรียบเทียบทั้ง 7

ชุมชน	1	2	3	4	5	6	7
ใกล้แหล่งงาน/							
ใกล้สถานที่ทำงาน	.2391	.1851	.2619	.1597	.2379	.2452	.1944
การคมนาคมสะดวก	.1630	.1915	.2259	.056	.1631	.1320	.1527
เป็นที่ดินสาธารณะ							
หรือที่ว่างเปล่าของ							
ทางราชการ	.0761	-	.2013	.1541	.0305	-	-
ค่าเช่าที่ดินราคาถูก	.0543	.1106	.0098	.0056	.0789	.1509	.1111
บ้านเช่าราคาถูก	.0978	.1702	.0426	.0364	.1290	.1698	.0694
ใกล้แหล่งบริการ							
สังคม	.1304	.1553	.0802	.1036	.1219	.1698	.0972
สิ่งแวดล้อมดี							
สาธารณูปโภคพร้อม	.0869	.0404	.0115	-	.0699	.0377	.0833
มาอยู่กับครอบครัว							
ญาติพี่น้อง	.1087	.0787	.0932	.4006	.1523	.0755	.1667
เพื่อนบ้านอัธยาศัยดี	.0435	.0681	.0737	.0840	.0466	.0566	.125

ที่มา : 1) กองผังเมือง สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร

2) สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร

3) จากการสำรวจและสอบถาม

หมายเหตุ : ดัชนีตัวเลขคำนวณจาก $\frac{\text{จำนวนข้อมูล}}{\text{จำนวนกลุ่มตัวอย่าง}}$

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2 การวิเคราะห์และทดสอบ

6.2.1 สภาพกายภาพและการอยู่อาศัย

จากการเปรียบเทียบข้อมูลที่เกี่ยวข้องใน ชุมชนพักอาศัยผู้มีรายได้น้อยทั้ง 7 แห่ง จะเห็นได้ว่ามีลักษณะแตกต่างหลากหลายกันออกไป ซึ่งสามารถสรุปได้ คือ

- สิทธิครอบครองที่ดิน : สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชุมชนที่ตั้งอยู่ในที่ดินของเอกชน ซึ่งประกอบด้วยชุมชน 2, 6 และ 7 กับกลุ่มชุมชนที่ตั้งอยู่บนที่ดินของรัฐ หรือพื้นที่บางส่วนอยู่บนที่ดินของรัฐ คือ ชุมชน 1, 3, 4 และ 5 อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาโดยรวม ๆ แล้ว จะพบว่าชุมชนในเขตชั้นกลางนี้จะตั้งอยู่บนที่ดินเอกชนเป็นส่วนมาก ยกเว้นชุมชน 3 ที่ตั้งอยู่บนที่ดินของรัฐเพียงอย่างเดียว

- ขนาดและความหนาแน่น : พื้นที่พักอาศัยแต่ละแห่งแตกต่างกันออกไปตามจำนวนบ้านพักอาศัย และพื้นที่สำหรับสร้างหรือตั้งชุมชน โดยมีขนาดตั้งแต่ 1 ไร่ครึ่ง (ชุมชน 4) จนกระทั่ง 10 ไร่ (ชุมชน 6) ส่วนจำนวนบ้านก็แตกต่างกันออกไปตั้งแต่ขนาด 50 หลังคาเรือน (ชุมชน 4) จนถึง 421 หลังคาเรือน (ชุมชน 1) ซึ่งทำให้มีความหนาแน่นเฉลี่ยต่อบ้านพักอาศัยแตกต่างกันออกไปด้วย โดยต่างก็มีสภาพต่ำกว่ามาตรฐานที่การเคหะแห่งชาติกำหนดไว้ สำหรับที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูง (20 ตารางวา) ทั้งนี้พบว่า ในชุมชน 1 มีขนาดต่ำกว่ามาตรฐานมากที่สุด (9.19) โดยมีชุมชน 3 (10.06), 6(11.43), 4(12), 2(13) และ 5(15.63) เรียงมาตามลำดับ สำหรับชุมชน 7 จัดว่ามีสภาพดีกว่าอีก 6 ชุมชน มีขนาดใกล้เคียงกับมาตรฐาน (19.53) อย่างไรก็ดีเมื่อลองพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนในฝั่งพระนครกับชุมชนในฝั่งธนบุรี พบว่าทางฝั่งธนบุรีจะมีขนาดบ้านเรือนพักอาศัยใหญ่กว่าฝั่งพระนคร โดยทั่วไปอาจเป็นเพราะการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางฝั่งธนบุรียังน้อยกว่าทางฝั่งพระนคร ทำให้ยังคงพอมีพื้นที่สำหรับคนรายได้น้อยสามารถจัดสร้างบ้านเรือนขนาดใหญ่ได้บ้าง

- จำนวนร้านค้าที่ให้บริการในชุมชน : ในทุกชุมชนพบว่า จำนวนร้านค้าให้บริการบ้านพักอาศัยมากกว่า 10 หลังคาเรือนขึ้นไป โดยมีสัดส่วนการให้บริการมากที่สุดในชุมชน 7 (1:42), 1(1:32) และ 6(1:25) ตามลำดับ ส่วนชุมชนที่มีสัดส่วนการให้บริการน้อยที่สุด คือ 5(1:11)

- อายุชุมชน : ชุมชนทั้ง 7 เขต พื้นที่มีอายุในการตั้งถิ่นฐานในระยะใกล้เคียงกัน ในช่วง 20-35 ปีที่แล้ว ยกเว้นชุมชน 3 ที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานที่สุด (67 ปี)

ถึงแม้จะมีความหลากหลายกันไปในแต่ละชุมชน ในเชิงปริมาณ แต่เมื่อพิจารณาอย่างกว้างขวางโดยรวม กลับไม่พบว่าไม่ต่างกันมากนักในเชิงคุณภาพของการอยู่อาศัย ต่างก็มีสภาพต่ำกว่ามาตรฐาน และไม่มีความมั่นคงในที่พักอาศัย (เกือบทั้งหมด ไม่มีที่ดินของตนเอง)

6.2.2 สภาพเศรษฐกิจและครอบครัว

ชุมชนส่วนใหญ่มีผู้อยู่อาศัยในบ้านหลังหนึ่ง ๆ ไม่ต่างกันมากนัก อยู่ในช่วงระหว่าง 4-7 คนต่อบ้าน ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนคนต่อครอบครัวค่อนข้างมาก เป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชนในพื้นที่ฝั่งธนบุรี (ชุมชน 5, 6, 7) จะมีจำนวนผู้อยู่อาศัยต่อบ้านโดยเฉลี่ยสูงกว่าชุมชนในทางฝั่งพระนคร (ชุมชน 1, 2, 3 และ 4)

สำหรับสภาพเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจากรายได้ การประกอบอาชีพและสถานที่ทำงาน พบว่ามีความคล้ายคลึงกันในระดับค่อนข้างสูง โดยในด้านรายได้พบ ชุมชนส่วนมากมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ระหว่าง 3,000-3,500 บาท โดยมีชุมชน 7 เป็นชุมชนที่ผู้พักอาศัยมีรายได้ต่อเดือนสูงที่สุด (3,748.31 บาท) และชุมชน 2, 5, 6 เป็นอันดับรอง ๆ ลงไป (3,499.50 3,230.21 และ 3,166.17 บาท) ตามลำดับ สำหรับการประกอบอาชีพส่วนใหญ่อยู่ในภาคไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นงานที่มีลักษณะไม่แน่นอน และไม่สม่ำเสมอมากกว่าในภาคที่เป็นทางการ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในชุมชน 6, 8 และ 2 (0.84, .8125 .7955) และมากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ที่หารายได้เข้าสู่ครัวเรือนในทุกชุมชนจะทำงานอยู่ใกล้กับแหล่งที่ตั้งที่พักอาศัยของตน หรือในเขตที่ชุมชนตั้งอยู่ อันแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแหล่งที่ตั้งกับสถานที่ทำงานอันจะช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทาง นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยส่วนหนึ่งในทุกชุมชน ยกเว้นชุมชน 4 (กลางเกาะ) ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่ตั้งในพื้นที่เขตใกล้ไกลต่าง ๆ กันก็ตาม ต่างก็ยังคงมีสัมพันธ์ผูกพันอยู่กับแหล่งงานในกลางเมือง (เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร) แต่สำหรับแหล่งงานในเขตชั้นนอกกลับไม่พบในกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง แต่สามารถพบเห็นได้ในชุมชนที่นำมาร่วมเปรียบเทียบทั้ง 3 ชุมชน ในสัดส่วนที่น้อยมากต่าง ๆ กัน (ชุมชน 1 = .0175, 6 = .1333 และ 7 = .0233) นอกจากนี้ยังพบรัศมีการเข้าถึงแหล่งงานที่กว้างไกลนอกเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ในชุมชน 2, 5, 3 และ 7 โดยมีสัดส่วนผู้ที่ทำงานในต่างจังหวัดโดยรอบ (ในเขตพื้นที่ปริมณฑล) เท่ากับ .0133, .0227, .0509 และ .0623 ตามลำดับ

6.2.3 <u>ความพึงพอใจในการพักอาศัย</u> การวัดความพึงพอใจในการอยู่อาศัยในชุมชน ในที่นี้พิจารณาจากทัศนคติความคิดเห็นต่อสภาพทั่วไปในชุมชน ทั้งแง่กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และความคิดเกี่ยวกับการโยกย้ายออกจากชุมชนพักอาศัย ซึ่งปรากฏว่าชุมชนทั้ง 7 มีระดับความพึงพอใจในสัดส่วนไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีค่าเรียงลำดับดังนี้ ชุมชนแสงหิรัญ (1) = .65 ชุมชนข้างโรงงานโฟรโมสต์ (3) = .6413 ชุมชนกลางเกาะ (4) = .5838 ชุมชนตรอกวังหลัง (5) = .565 ชุมชนหน้าสถานีตำรวจดับเพลิงคลองเตย (2) = .5204 ชุมชนเย็นอากาศ 2 (1) = .5156 และชุมชนตรอกเต๋า (7) เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งผู้พักอาศัยมีความพึงพอใจในชุมชนน้อยกว่าร้อยละ 50 คือ .4875

6.2.4 <u>การทดสอบสมมติฐาน</u> (Test Hypothesis)

เพื่อที่จะทดสอบถึงลักษณะต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นพักอาศัยผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่เขตชั้นกลางกรุงเทพมหานครทั้ง 7 เขต ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่ และปัจจัยที่เอื้อให้เกิดพื้นที่ตั้งชุมชนแต่ละประเภทเหมือนหรือต่างกันหรือไม่ ตลอดจนทำเลที่ตั้งต่าง ๆ นั้นจะมีความสัมพันธ์กับโอกาสในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นลักษณะการดำรงชีวิตโดยทั่วไปของผู้มีรายได้น้อยอย่างไร ได้มีการทดสอบโดยอาศัยค่าสถิติต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสิน ทั้งนี้ได้มีการทดสอบความมีนัยทางสถิติที่ค่าความเชื่อมั่น 95% กล่าวคือให้โอกาสที่จะยอมให้เกิดความผิดพลาดในการทดสอบ 5% ซึ่งสามารถแสดงผลการทดสอบได้ดังนี้

1) "สภาพที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการอยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยน่าจะมีความสัมพันธ์กับอาชีพในภาคไม่เป็นทางการ"

จากข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพในภาคไม่เป็นทางการและข้อมูลที่แสดงความพึงพอใจในการพักอาศัยจากชุมชนทั้ง 7 นำมาหาค่าสถิติสหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน ได้ดังตาราง 6.2 คือ

ตารางที่ 6.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพในภาคไม่เป็นทางการกับความพึงพอใจในการพักอาศัย

เขต	ชุมชน	อาชีพในภาคไม่เป็นทางการ	ความพึงพอใจในการพักอาศัย	อันดับอาชีพ	อันดับความพึงพอใจ
ยานนาวา	1	.5227	.5156	6	6
พระโขนง	2	.7955	.5204	3	5
บางเขน	3	.5238	.6413	5	2
บางกะปิ	4	.84	.5838	1	3
บางกอกน้อย	5	.5416	.565	4	4
ภาษีเจริญ	6	.8125	.65	2	1
ราษฎร์บูรณะ	7	.5139	.4875	7	7

r_r = Ø.661 df = 7 Sig Ø.Ø5 = Ø.714

ค่าสถิติ r_r ที่คำนวณได้ คือ Ø.661 ในขณะที่ r_r จากตาราง Critical Value ที่ระดับความมีนัยสำคัญ Ø.Ø5 = Ø.714 (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าที่เปิดตาราง) จากตังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า ชุมชนพักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยที่สร้างความพึงพอใจในการอยู่อาศัยนั้น จะมีความสัมพันธ์กับโอกาสการประกอบอาชีพในภาคไม่เป็นทางการค่อนข้างสูง โดยจะพบข้อมูลที่สนับสนุนความสัมพันธ์เด่นชัดในชุมชนแสงหิรัญ ชุมชนกลางเกาะ เป็นต้น

2) "สภาพพื้นที่ตั้งในการพักอาศัยผู้มีรายได้น้อย น่าจะเป็นสภาพพื้นที่ที่มีคุณสมบัติเฉพาะของพื้นที่ โอกาสครอบครองที่พักอาศัย และคุณสมบัติทางด้านละแวกหรือชุมชนไม่แตกต่างกัน"

เพื่อให้ได้ข้อสรุปของคำตอบเกี่ยวกับลักษณะของทำเลที่ตั้งที่เอื้อต่อการตั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อย สามารถอยู่อาศัยได้ตามต้องการ ในที่นี้ได้กำหนดปัจจัยต่าง ๆ ในการเลือกทำเลที่ตั้งอันมีอยู่มากมาย มาจัดกลุ่มแบบแผนได้ 3 กลุ่มใหญ่ เพื่อทดสอบดังนี้

1. คุณสมบัติของที่ตั้งโดยเฉพาะ (Specific location)	ใกล้แหล่งงาน	การคมนาคมสะดวก	ใกล้แหล่งบริการสังคม (ตลาด, ศูนย์การค้า ฯลฯ)
2. โอกาสในการครอบครองที่พักอาศัย	เป็นที่ว่างเปล่าหรือที่สาธารณะของราชการ	ค่าเช่าที่ดินราคาถูก	บ้านเช่าราคาถูก
3. คุณสมบัติของละแวกหรือชุมชน	สิ่งแวดล้อมดี สาธารณูปโภคพร้อม	ใกล้ญาติพี่น้อง	เพื่อนบ้านอัธยาศัยดี

และจากคำตอบที่ได้รับจากชุมชนในเขตพื้นที่ศึกษาทั้ง 7 โดยการเลือกแบบเรียงลำดับความสำคัญ นำมาวิเคราะห์ทดสอบความแตกต่าง โดยใช้ค่า "H Test" ปรากฏผล คือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.3 การทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตั้งถิ่นฐานผู้มีรายได้น้อยในพื้นที่ศึกษา

ปัจจัย/ชุมชน	1	2	3	4	5	6	7
ใกล้แหล่งงาน	.2391	.1851	.2619	.1597	.2079	.2452	.1944
คมนาคมสะดวก	.1630	.1915	.2259	.056	.1631	.1320	.1527
ที่ดินสาธารณะ	.0761	-	.2013	.1541	.0305	-	-
ค่าเช่าที่ดินถูก	.0543	.1106	.0098	.0056	.0789	.1509	.1111
ค่าเช่าบ้านถูก	.0978	.1702	.0426	.0364	.1290	.1698	.0694
ใกล้แหล่งบริการสังคม	.1304	.1553	.0802	.1036	.1219	.1698	.0972
สิ่งแวดล้อมดี							
สาธารณูปโภคพร้อม	.0869	.0404	.0115	-	.0699	.0377	.0833
ใกล้ญาติพี่น้อง	.1087	.0787	.0932	.4006	.1523	.0755	.1667
เพื่อนบ้านดี	.0435	.0681	.0737	.0840	.0466	.0566	.125

H = 1.5053 df = 6 Sig 0.05 = 12.59

ค่า H ที่คำนวณได้ (1.5053) น้อยกว่าค่าที่เปิดตาราง (12.59) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐาน แสดงว่าลักษณะที่ก่อให้เกิดชุมชนพักอาศัยของผู้มีรายได้น้อยไม่แตกต่างกันในพื้นที่เขตชั้นกลางทั้ง 7 ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยรายละเอียดแล้วจะพบว่าปัจจัยเกี่ยวกับแหล่งงานยังคงมีความสำคัญมากที่สุดในทุกชุมชน (ยกเว้นชุมชน 2 ซึ่งให้ความสำคัญกับการคมนาคมมากกว่า) รองไปคือ ปัจจัยเกี่ยวกับการคมนาคม, ใกล้ญาติพี่น้อง, ใกล้แหล่งบริการสังคม โดยมีปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่าปัจจัยที่เกี่ยวกับทำเลที่ตั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้พักอาศัยคำนึงถึงในการตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะเกี่ยวกับทางด้านโอกาสในการหางานทำ ซึ่งเห็นได้จากผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งในชุมชนกลางเกาะ

ซึ่งเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชน ให้เหตุผลในการย้ายมาพักอยู่ในชุมชนทั้ง ๆ ที่มีสภาพไม่พร้อมในเรื่องสาธารณูปโภคก็เพราะ "อยากจะมาหางานทำ งานในย่านนี้ยังพอจะหาได้ง่ายกว่า"

3) "ปัจจัยต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมในการตั้งชุมชนพักอาศัยของผู้มีรายได้น้อย น่าจะแตกต่างกันตามประเภทของชุมชนพักอาศัย"

จากคำตอบที่ได้รับในเรื่องที่เกี่ยวข้องในชุมชนทั้ง 7 แห่ง นำมาแบ่งกลุ่มคำตอบแยกตามประเภทชุมชนได้ 2 ประเภท คือ ชุมชนเช่าบ้านเช่าที่ (Slum) ได้แก่ชุมชน 2, 6, 7 และชุมชนบุกรุก (Squatter) ได้แก่ ชุมชน 1, 3, 4, 5 นำค่าคำตอบที่ได้มาหาค่าเฉลี่ยแล้วทดสอบค่าความแตกต่างระหว่างกลุ่มปัจจัยและประเภทชุมชนโดยใช้ค่า X^2 Test ได้ผลดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 6.4 การทดสอบความแตกต่างของปัจจัยในการตั้งที่พักอาศัยแยกตามประเภทชุมชนผู้มีรายได้น้อย

	Slum	Squatter
ปัจจัยคุณสมบัติทางด้านที่ตั้ง	.50773	.47818
ปัจจัยโอกาสในการครอบครองที่พักอาศัย	.26067	.22910
ปัจจัยคุณสมบัติของละแวกหรือชุมชน	.2440	.29125

X^2 = 0.6997 d.f. = 2 Sig 0.05 = 0.103

จากผลการทดสอบค่าสถิติที่คำนวณได้ 0.6997 มากกว่าค่าที่เปิดจากตาราง 0.103 ดังนั้นย่อมยืนยันให้เห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ นั้นมีความแตกต่างกันออกไป ตามลักษณะประเภทของชุมชนพักอาศัย โดยทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้อยู่อาศัยในชุมชนบุกรุกนั้นจะให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทางสังคม/คุณสมบัติของความเป็นละแวกหรือชุมชน (ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ+เพื่อนบ้าน+สภาพแวดล้อม = .29125) มากกว่าปัจจัยเกี่ยวกับโอกาสในการครอบครองที่พักอาศัย

(.22910) ในขณะที่ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเช่าบ้านพัก (Slum) จะให้ความสำคัญกับโอกาสในการครอบครองที่พักอาศัยซึ่งเกี่ยวพันกับภาวะทางเศรษฐกิจในเรื่องค่าเช่าที่ดิน, ค่าเช่าบ้าน มากกว่าเรื่องในด้านสังคม (.26067 > .2440)

อย่างไรก็ดีได้มีการทดสอบเพิ่มเติมในเรื่องนี้เพื่อให้ทราบโดยแน่ชัดว่าในระหว่างชุมชนประเภทต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ต่างเขตกันนั้น จะมีลักษณะหรือปัจจัยที่เอื้อหรือจำเป็นในการตั้งชุมชนต่างกันหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีข้อมูลพิสูจน์ที่สมบูรณ์ชัดเจนยิ่งขึ้นในการสรุปอ้างอิง ซึ่งผลการศึกษาปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ดังนั้นจึงย่อมสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ให้น่าเชื่อถือมากขึ้น ดังรายละเอียดที่แสดงในตารางที่ 6.5 และ 6.6

ตารางที่ 6.5 แสดงการเปรียบเทียบทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่ตั้งระหว่างชุมชนเช่าที่เช่าบ้าน ในแต่ ละเขตพื้นที่

ปัจจัย/ชุมชน	2	6	7
ใกล้ที่ทำงาน	.1851	.2452	.1944
คมนาคมสะดวก	.1915	.1320	.1527
ค่าเช่าที่ดินราคาถูก	.1106	.1509	.1111
ค่าเช่าบ้านถูก	.1702	.1698	.0694
ใกล้แหล่งบริการสังคม	.1553	.1698	.0972
สิ่งแวดล้อมดี สาธารณูปโภคพร้อม	.0404	.0377	.0833
ใกล้ญาติพี่น้อง	.0787	.0755	.1667
เพื่อนบ้านดี	.0681	.0566	.125

H = 0.1672 d.f. = 2 Sig 0.05 = 0.103

ค่า H ที่คำนวณได้มากกว่าค่าที่เปิดตาราง (0.1672 > 0.103) ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานที่ว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนประเภท Slum ไม่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ตารางที่ 6.6 แสดงการเปรียบเทียบทดสอบความแตกต่างของปัจจัยที่ตั้งระหว่างชุมชนบุกรุกในแต่ละเขตพื้นที่

ปัจจัย/ชุมชน	1	3	4	5
ใกล้ที่ทำงาน	.2391	.2619	.1597	.2079
คมนาคมสะดวก	.1630	.2259	.056	.1631
ที่ว่างเปล่าสาธารณะของราชการ	.0761	.2013	.1541	.0305
ค่าเช่าที่ดินถูก	.0543	.0098	.0056	.0789
ค่าเช่าบ้านถูก	.0978	.0426	.0364	.1290
ใกล้แหล่งบริการสังคม	.1304	.0802	.1036	.1219
สิ่งแวดล้อมดี สาธารณูปโภคพร้อม	.0869	.0115	-	.0699
ใกล้ญาติพี่น้อง	.1087	.0932	.4006	.1523
เพื่อนบ้านดี	.0435	.0737	.0840	.0466

H = 1.4645 d.f. = 3 Sig 0.05 = 7.815

ค่า H ที่คำนวณได้น้อยกว่าค่าที่เปิดตาราง (1.4645 < 7.815) ดังนั้นจึงสนับสนุนว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนประเภทบุกรุก (Squatter) ไม่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

6.3 สรุปผลการศึกษาเปรียบเทียบทดสอบชุมชนพักอาศัยในพื้นที่ศึกษาและข้อสังเกต

จากการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนพักอาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ในเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร และการทดสอบสมมติฐาน ทำให้สามารถสรุปและตั้งข้อสังเกตได้อย่างเด่นชัดเจนยิ่งขึ้นถึงลักษณะการตั้งถิ่นฐานของผู้มีรายได้น้อยในเขตชั้นกลาง ซึ่งจัดเป็นเขตพื้นที่

ที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง (Zone in Transition) เป็นย่านอุตสาหกรรมและคลังสินค้าสำคัญ ปะปนอยู่กับบ้านพักอาศัยซึ่งอยู่รอบ ๆ เขตใจกลางเมือง ได้ดังนี้

1. ชุมชนพักอาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตพื้นที่ศึกษา โดยทั่วไปไม่ต่างกันมากในเรื่องของสภาพการอยู่อาศัย และรายได้ของครัวเรือน ส่วนใหญ่ยังคงอยู่อาศัยในที่พักอาศัยที่ต่ำกว่ามาตรฐานมาก อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสังเกตว่าชุมชนในฝั่งธนบุรีจะมีขนาดบ้านหรือครัวเรือนใหญ่กว่าชุมชนทางฝั่งพระนคร ซึ่งอาจเนื่องมาจากเงื่อนไขของสภาพพื้นที่หรือปัจจัยอื่น ๆ โดยมีสภาพความเป็นผู้อยู่อาศัยคล้ายคลึงกับบ้านในชนบทมากกว่า สำหรับรายได้ในครัวเรือนของผู้พักอาศัยในทุกชุมชน ส่วนใหญ่มาจากการประกอบอาชีพในภาคไม่เป็นทางการ และกว่าครึ่งหนึ่งของผู้หารายได้เข้าครัวเรือน จะทำงานอยู่ใกล้แหล่งที่ตั้งที่ชุมชนพักอาศัยตั้งอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทำเลที่ตั้งชุมชนจะสัมพันธ์กับแหล่งงาน หรือโอกาสในการหางานทำ ซึ่งอยู่รายรอบชุมชนเป็นอย่างมาก แต่ถึงแม้แหล่งที่ตั้งชุมชนจะเอื้อประโยชน์ดังกล่าวแล้วก็ตาม พบว่าผู้พักอาศัยส่วนหนึ่งยังคงเดินทางเข้าไปทำงานในเขตใจกลางเมือง (CBD) โดยต่างก็มีความพึงพอใจในการอยู่อาศัยในระดับปานกลางไม่ต่างกัน

2. ในส่วนของการทดสอบสมมติฐานถึงลักษณะพื้นที่ตั้งชุมชนพักอาศัยผู้มีรายได้น้อยในเขตชั้นกลาง พบว่าไม่มีความแตกต่างกันในแต่ละเขตพื้นที่ โดยผู้พักอาศัยส่วนใหญ่จะคำนึงถึงเรื่องของแหล่งงาน, การคมนาคม, ใกล้ญาติพี่น้อง, ใกล้แหล่งบริการสังคม, เป็นที่ว่างสาธารณะราชการ ไม่เสียค่าใช้จ่าย ค่าเช่าบ้านถูก, เพื่อนบ้านดี, ค่าเช่าที่ถูก และสิ่งแวดล้อมสาธารณูปโภค ตามลำดับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติของทำเลที่ตั้งเป็นสำคัญ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาแยกตามประเภทชุมชนพบว่า มีความแตกต่างกันออกไปในเรื่องของคุณสมบัติทางด้านละแวกชุมชน กับโอกาสการครอบครองที่พักอาศัย โดยชุมชนบุกรุกจะสนใจเรื่องของญาติพี่น้องในการอยู่ร่วมกันในชุมชน มากกว่าชุมชนเช่าบ้านเช่าที่ ซึ่งสนใจในเรื่องของราคาค่าเช่าที่ดินหรือค่าเช่าบ้านมากกว่า

6.4 แนวโน้มพื้นที่ที่อาจเกิดการก่อตัวของชุมชนผู้มีรายได้น้อย

จากการศึกษาที่ผ่านมา ลักษณะที่เอื้อต่อการตั้งชุมชนผู้ยากไร้ในเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยจากคุณสมบัติของที่ตั้งหรือพื้นที่และปัจจัยเกี่ยวกับโอกาสในการครอบครองที่พักอาศัย ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกี่ยวพันกับระดับการพัฒนาของพื้นที่ ดังนั้นในการพิจารณาบริเวณที่มีแนวโน้มการเกิดขึ้นของชุมชนพักอาศัย

คนจนเมือง จำเป็นต้องพิจารณาวิเคราะห์จากสภาพของพื้นที่หรือการใช้ที่ดินในปัจจุบันควบคู่ไปกับลักษณะโดยธรรมชาติในการเกิดชุมชนผักอาศัยดังกล่าว อันจะช่วยให้คาดการณ์ได้ว่าบริเวณใดบ้างที่มีโอกาสเกิดขึ้นของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในอนาคต

6.4.1 <u>สภาพการใช้ที่ดินในเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร</u>

เขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร จัดเป็นเขตพื้นที่ที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากอยู่ใกล้กับเขตชั้นใน ปัจจัยทางด้านการคมนาคมสะดวก ประกอบด้วยพื้นที่ส่วนใหญ่ของมหานครครอบคลุมพื้นที่เขตยานนาวา พระโขนง บางเขน บางกะปิ บางกอกน้อย ภาษีเจริญ และ ราษฎร์บูรณะ รวมพื้นที่ทั้งสิ้น 386,991.250 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาแล้วราว 47% โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นพื้นที่ว่างที่ยังมิได้รับการพัฒนาถึง 177,064.046 ไร่ หรือร้อยละ 45.75% ลักษณะการใช้ที่ดินยังคงมีลักษณะผสม (Mixed Used) รูปแบบการพัฒนาแบบ Ribbon Development คือ เป็นแนวริ้วยาวสองฟากถนนเป็นระยะทางห่างไกลศูนย์กลางเมืองมากขึ้น โดยที่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยประมาณ 45,299.058 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 11.71 รองลงมาได้แก่ พื้นที่อุตสาหกรรมและคลังสินค้า 8,960.267 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.32 พื้นที่พาณิชยกรรม 4,554.354 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.18 ตามลำดับ สำหรับพื้นที่ถนนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่นำการพัฒนาเข้ามายังพื้นที่มีประมาณ 12,690.938 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.28 ของพื้นที่เขตชั้นกลางทั้งหมด (แผนภูมิ 6.1)

แผนภูมิ 6.1 แสดงสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร ปี 2529

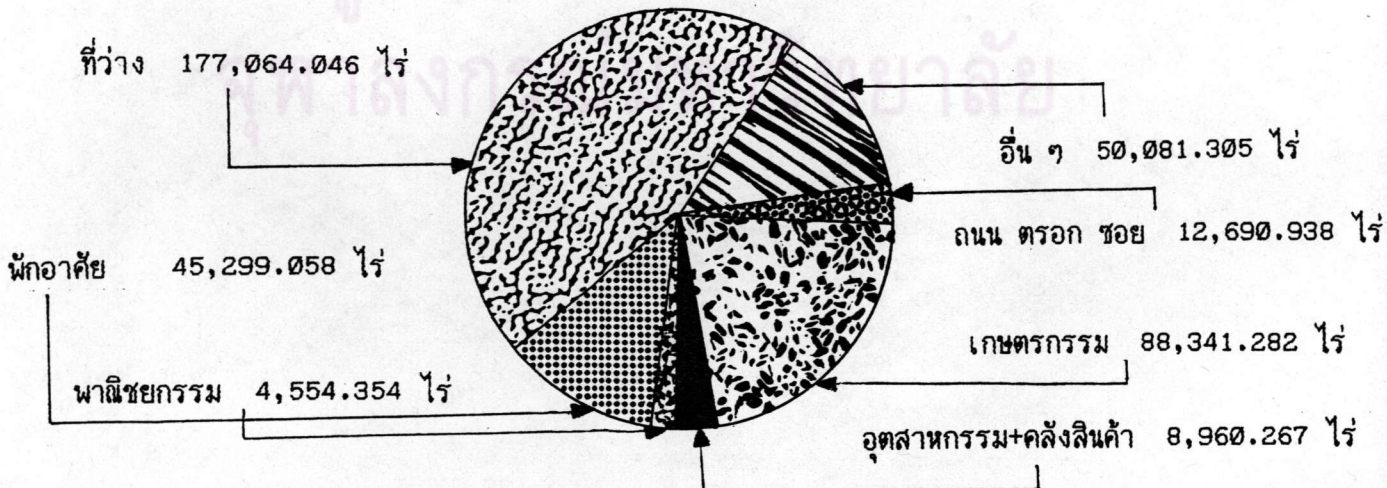

ที่มา : กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร

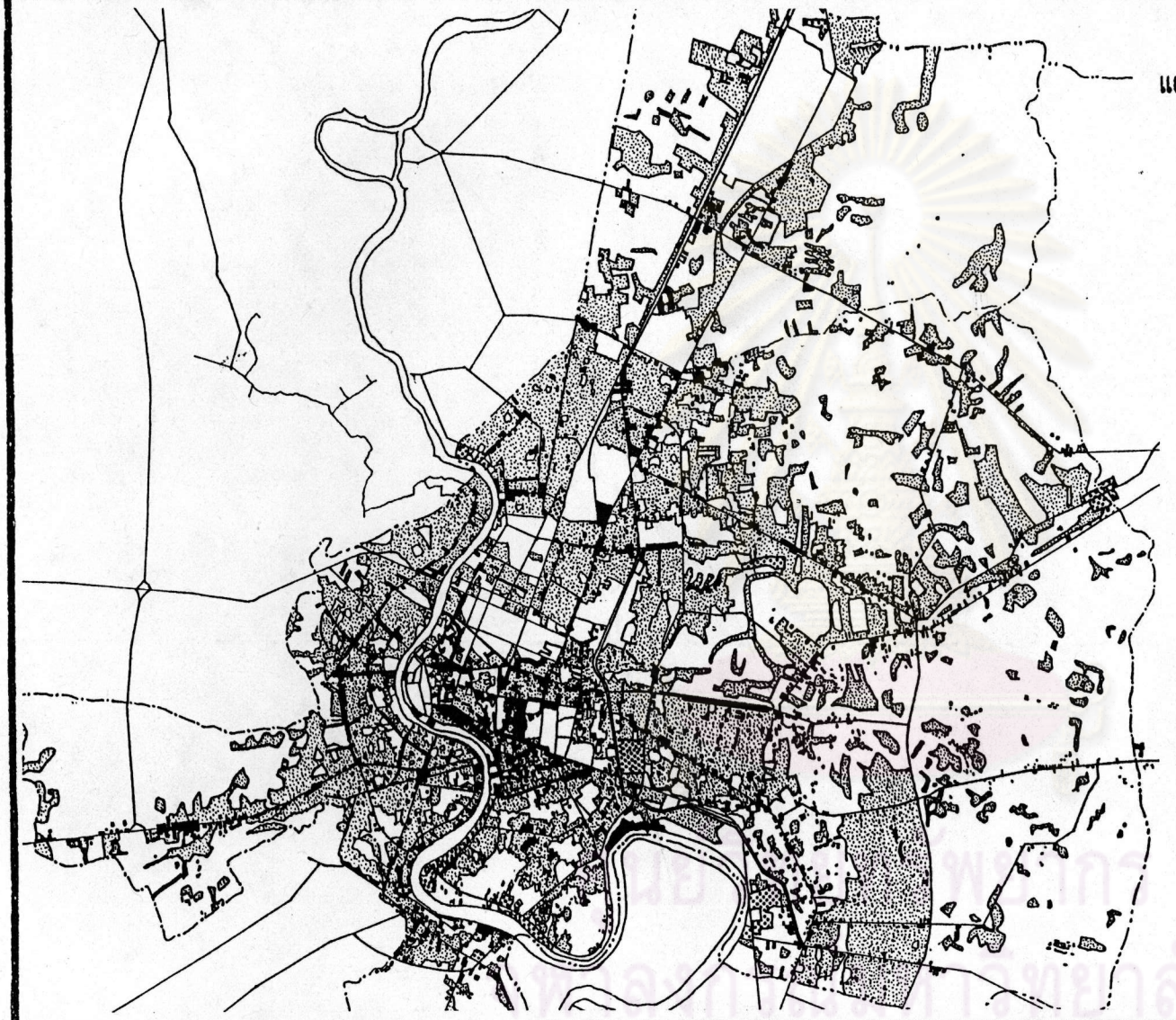

แผนที่ 6.1 แสดงการใช้ที่ดินเขตชั้นกลาง
กรุงเทพมหานคร ปี 2529

พานิชยกรรม

อุตสาหกรรม คลังสินค้า

พักอาศัย

อื่นๆ

0 2 4 6 8 กม

ที่มา กรุงเทพมหานคร

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากแผนที่ 6.1 แสดงการใช้ที่ดินในพื้นที่เขตชั้นกลาง กรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2529 พบว่า บริเวณพื้นที่พักอาศัยในเขตชั้นกลางนี้มีการกระจายตัวอยู่มากในเขตบางเขน บางกะปิ และพระโขนง โดยส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยที่มีการพัฒนาใหม่ในลักษณะของการจัดสรรบ้านและที่ดินที่ขยายตัวออกไปตามถนนสายต่าง ๆ เช่น ถนนวิภาวดีรังสิต ลาดพร้าว รามคำแหง และสุขุมวิท เป็นต้น ซึ่งมีความหนาแน่นค่อนข้างเบาบาง สำหรับบริเวณที่มีความหนาแน่นสูง ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ใกล้บริเวณศูนย์กลางเมืองและมีการพัฒนามานานแล้ว เช่น ในเขตยานนาวา บางกอกน้อย และบางพื้นที่ของเขตภาษีเจริญและราษฎร์บูรณะ ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นชุมชนเกิดใหม่จากการขยายตัวของเมือง อย่างไรก็ดีจะสังเกตเห็นว่าการใช้พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยมักจะกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยปะปนกับการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ เช่น การค้า อุตสาหกรรม หรือรุกล้ำพื้นที่เกษตร ซึ่งทำให้ยากแก่การกำหนดว่าบริเวณใดเป็นที่อยู่อาศัยที่แท้จริง ซึ่งลักษณะการใช้ที่ดินดังกล่าวจะมีผลต่อการตั้งถิ่นฐานชุมชนผู้มีรายได้น้อยต่อไปในอนาคต

ส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อกิจกรรมธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และคลังสินค้า พบเห็นได้โดยง่ายในพื้นที่ โดยจะมีการกระจายอยู่ตามถนนสายต่าง ๆ และแทรกอยู่ในบริเวณที่พักอาศัยทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้จะเห็นได้ว่ามีการเกาะกลุ่มหนาแน่นทางตอนกลางและทางตอนใต้ของพื้นที่เขตชั้นกลาง คือ อยู่ในบริเวณถนนเจริญกรุง ถนนรัชดาภิเษก เขตยานนาวา บริเวณถนนสุขุมวิท ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถนนอาจณรงค์ เขตพระโขนง ถนนลาดพร้าว ถนนรามคำแหง เขตบางกะปิ และพื้นที่บริเวณถนนประชาอุทิศ ถนนสุขสวัสดิ์ เขตราษฎร์บูรณะ บริเวณถนนเพชรเกษม ถนนธนบุรี-ปากท่อ เขตภาษีเจริญ เป็นต้น ส่วนที่เหลือในเขตบางกอกน้อย บางเขน มีการกระจายตัวค่อนข้างเบาบางมาก อย่างไรก็ดีเมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว จะเห็นได้ว่าเขตชั้นกลางเป็นเขตที่มีลักษณะเด่นทางด้านแหล่งงาน และอุตสาหกรรมต่าง ๆ มากที่สุดในกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยขึ้นมากมายในพื้นที่เป็นสำคัญ

สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อเป็นที่ว่างในเขตชั้นกลางนี้จะพบว่าเป็นที่ที่มีมากที่สุดกว่าการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ โดยจะพบมากในเขตบางกะปิ, พระโขนง, บางเขน โดยจะเป็นที่ว่างที่แทรกไปกับการใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ทั้งที่เป็นที่พักอาศัย, แหล่งงาน และพื้นที่เกษตรกรรม ส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ในพื้นที่บริเวณตอนในเข้ามา สำหรับบริเวณที่ตั้งอยู่ใกล้

ใจกลางเมือง และมีการพัฒนามานานแล้ว เช่น ในเขตยานนาวา เขตบางกอกน้อย เขตภาษีเจริญ และ ราษฎร์บูรณะ พบว่ามีที่ว่างเหลืออยู่บ้างในบริเวณที่พักอาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม

จากการพิจารณาการใช้ที่ดินหลัก ๆ ของพื้นที่เขตชั้นกลางดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่าเขตชั้นกลางเป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งหรือย่านอุตสาหกรรมและคลังสินค้าที่สำคัญ ตลอดจนมีขอบข่ายบริการด้านเส้นทางคมนาคมหลายประเภท และยังมีที่ว่างหลงเหลืออยู่อีกมากมาย ซึ่งลักษณะดังนี้ย่อมเป็นปัจจัยดึงดูดให้เกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยขึ้นในพื้นที่

6.4.2 <u>วิเคราะห์บริเวณที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนพักอาศัยผู้มีรายได้น้อย</u>

การวิเคราะห์แนวโน้มของพื้นที่ที่อาจเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยนั้น ปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการพิจารณา จะนำมาจากผลคำตอบที่ได้จากการใช้แบบสอบถามในกรณีศึกษา โดยพิจารณาเฉพาะปัจจัยทางกายภาพของลักษณะที่ตั้ง ซึ่งปัจจัยที่สำคัญในการพิจารณาดังนี้

1. พื้นที่บริเวณใดบริเวณหนึ่งที่มีโอกาสเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยนั้น ปัจจัยทางกายภาพที่สำคัญ คือ เป็นที่ตั้งของแหล่งงานการบริการต่าง ๆ เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยจะเลือกที่พักอาศัยไม่ห่างไกลจากแหล่งงานและย่านการค้ามากนัก เป็นผลจากการขาดแคลนทางเศรษฐกิจที่จะใช้จ่ายกับการเดินทางจำนวนมากได้ จำเป็นต้องใช้บริการสาธารณะ ซึ่งทำให้ความสะดวกน้อยลง เสียเวลาในการเดินทางมาก ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องเลือกที่ตั้งใกล้แหล่งงาน

2. ความสะดวกในการเข้าถึง หรือเส้นทางการคมนาคม บริเวณที่พักอาศัย ผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่จะคำนึงถึงความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงาน และเป็นบริเวณที่เข้าไปรับบริการสาธารณูปโภค สาธารณูปการได้ง่าย และเนื่องจากสภาพทั่วไปของพื้นที่เขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร ที่ตั้งแหล่งงาน ย่านการค้า ตลอดจนแหล่งบริการพื้นฐานต่าง ๆ จะอยู่ตามแนวถนน ดังนั้นปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดชุมชนที่แท้จริงก็คือ ระบบการคมนาคมนั่นเอง

3. พื้นที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา (Vacant land) สำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อย วิธีการหลักที่สุดที่จะหาที่ดินมาได้ คือ การบุกรุก การเช่าที่ดิน ดังนั้นพื้นที่ว่างเปล่าที่ถูกละทิ้งไม่ว่าในย่านพักอาศัย พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรมก็ตาม ซึ่งเป็นที่ทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ เนื่องมาจากการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานครที่มีลักษณะเด่น คือ เติบโตไปตามความยาวของถนน ทำให้ที่ดินส่วนที่ลึกจากถนนเข้าไป หรือที่ดินหลังอาคารกลายเป็นที่ถูกทอดทิ้ง ราคา

ถูกลงเพราะพัฒนาได้ยาก ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้ามาตั้งชุมชนพักอาศัย ดังนั้นบริเวณที่เป็นที่ว่างดังกล่าวจึงมีโอกาสเกิดชุมชนได้มากที่สุด

ดังนั้นในการวิเคราะห์พื้นที่ที่มีโอกาสหรือแนวโน้มการเกิดขึ้นของชุมชนผู้มีรายได้น้อย ปัจจัยหลัก (Factor) ที่นำมาพิจารณาจึงเป็นเพียงปัจจัยทางด้านแหล่งงาน ความสะดวกในการเข้าถึง และพื้นที่ว่างที่ยังไม่ได้รับการพัฒนา โดยเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์จะดัดแปลงจากเทคนิค Threshold Analysis ในการนี้จะพิจารณาโดยยึดสภาพการใช้ที่ดินในปัจจุบันเป็นหลัก แล้วนำสภาพการใช้ที่ดินของกิจกรรมทั้ง 3 แบบมาซ้อนกัน (overlay) ก็จะได้พื้นที่ที่แสดงพื้นที่โล่งว่างที่เอื้อต่อการเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ตามวิธีการดังกล่าว พบว่าพื้นที่ที่มีโอกาสเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยจะอยู่ตลอดแนวถนนหลัก ถนนสายสำคัญมีแนวโน้มการเติบโตแบบ Ribbon Development (แผนที่ 6.2) โดยมีบริเวณต่าง ๆ กันดังนี้

1. เขตยานนาวา มีแนวโน้มบริเวณที่อาจเกิดชุมชนผู้ยากไร้กระจายทั่วไปในพื้นที่ ได้แก่ บริเวณริมถนนเจริญกรุง, รัชดาภิเษก, สาธุประดิษฐ์, ถนนนางเลิ้งเป็นหย่อม ๆ บริเวณตลอดแนวในระยะห่างจากถนนประมาณ 500-1,000 เมตร โดยบริเวณที่อาจเกิดชุมชนหนาแน่นมากจะอยู่ทางตอนล่างของพื้นที่ ในบริเวณแขวงบางโคล่, แขวงบางโพงพาง และบริเวณทางด่วนแขวงช่องนนทรี

2. เขตพระโขนง บริเวณที่อาจเกิดชุมชนขึ้นมากมายในโอกาสหน้า ได้แก่ บริเวณ 2 ฝากฝั่งถนนสุขุมวิท และพื้นที่ถัดเข้ามาในแขวงบางจาก และบริเวณถนนพัฒนาการทางตอนบนของพื้นที่แขวงสวนหลวง บริเวณถนนพระโขนง-คลองตัน ในแขวงคลองตัน บริเวณถนนสุขุมวิท 77 (อ่อนนุช) ในแขวงประเวศ ตลอดจนบริเวณช่องว่างระหว่างทางด่วนตัดกับถนนสรรพวุธในแขวงบางนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเขตนี้ พื้นที่ที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนแออัดหนาแน่นจะอยู่ในบริเวณพื้นที่ตอนกลางของเขต ในแนวเหนือใต้ และมีแนวโน้มกระจายตัวมาทางตะวันออกของพื้นที่

3. เขตบางเขน บริเวณที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนแออัดจะอยู่ในแขวงตลาดบางเขน และแขวงลาดยาวเป็นส่วนใหญ่ โดยจะเกิดขึ้นเป็นบริเวณที่มีเส้นทางคมนาคมผ่านหลายสาย ริมถนนรัชดาภิเษก ถนนลาดพร้าว ซึ่งเป็นบริเวณทางตอนล่างติดกับพื้นที่เขตชั้นในกรุงเทพมหานคร ส่วนทางตอนบนของพื้นที่จะเกิดหนาแน่นช่วงริมถนนวิภาวดีรังสิต (ติดริมทางรถไฟ) และบริเวณบ้านบางเขน โรงงานกำจัดขยะเทศบาลในแขวงอนุสาวรีย์ (ถนนรามอินทรา)

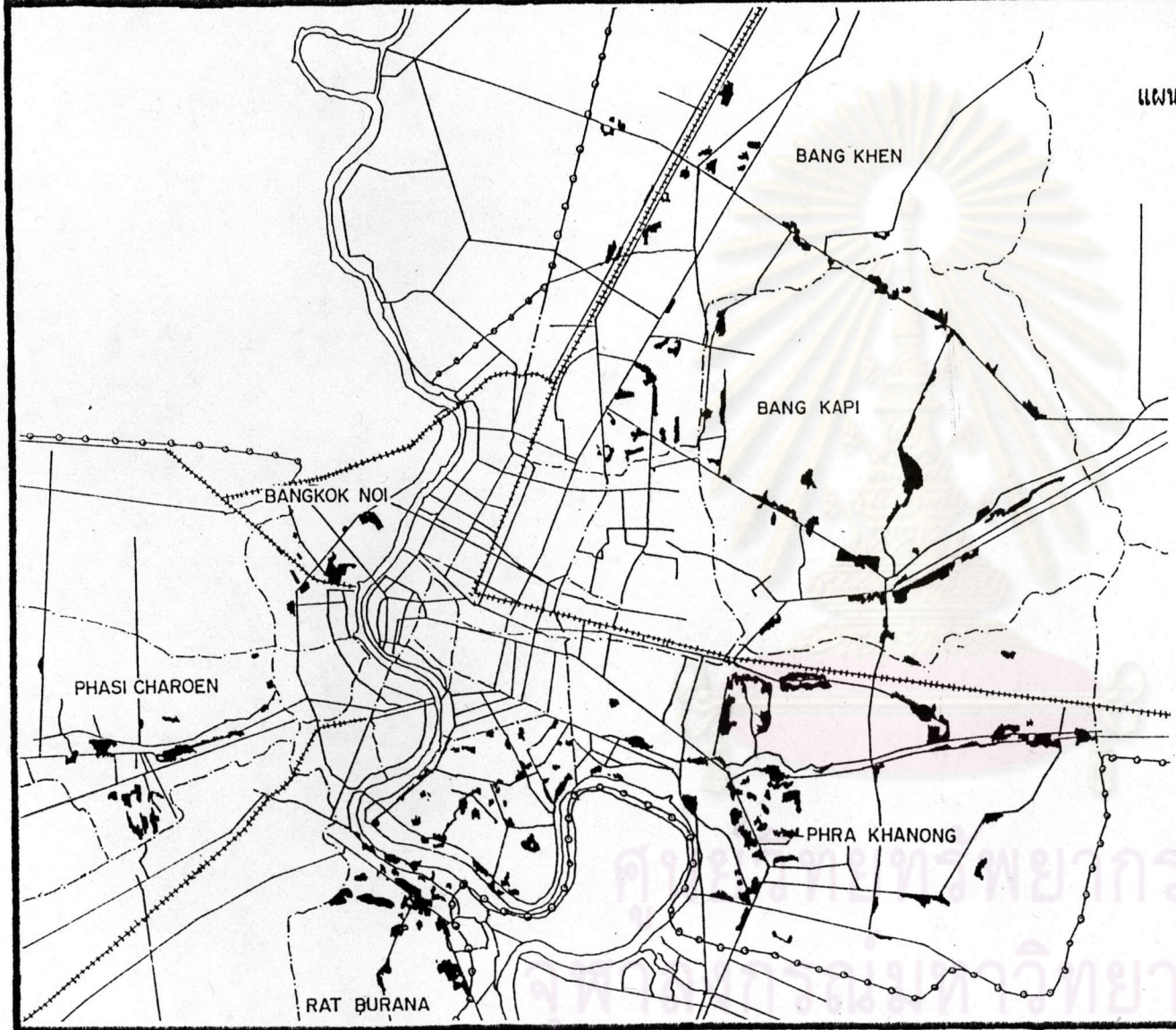

แผนที่ 6.2 แสดงบริเวณที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนผู้มีรายได้น้อยในอนาคต

พื้นที่ที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนในอนาคต

0 2 4 6 8 กม

ที่มา จากการศึกษา

การศึกษาลักษณะที่ตั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองกรณีศึกษาเขตชั้นกลางกรุงเทพมหานคร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. เขตบางกะปิ ได้แก่ บริเวณริมถนนลาดพร้าว ถนนสุขาภิบาล ถนนรามอินทราตลอดสาย บริเวณตอนบนของแขวงหัวหมาก และตอนล่างของแขวงคล่องจั่น เป็นบริเวณที่มีโอกาสเกิดชุมชนหนาแน่นกว่าบริเวณอื่น ชุมชนที่อาจเกิดในเขตนี้จะเป็นชุมชนแออัดในย่านชุมชนหรือใกล้แหล่งงาน หรือเป็นชุมชนแออัดที่อยู่ห่างจากบริเวณแหล่งงานในระยะที่ผู้อยู่อาศัยใช้เวลาเดินทางจากบ้านถึงที่ทำงานประมาณ 10-30 นาที

5. เขตบางกอกน้อย บริเวณที่มีแนวโน้มเกิดชุมชนจะอยู่ทางตอนกลางของพื้นที่ตามแนวถนนจรัลสนิทวงศ์ บริเวณริมคลองบางกอกน้อย แขวงบางยี่ขัน บริเวณทางตอนบนและตอนกลางของแขวงบางขุนศรี นอกจากนี้ยังมีโอกาสเกิดขึ้นประปรายในบริเวณคลองบางยี่ขันและตอนกลางของพื้นที่แขวงบางพลัด

6. เขตภาษีเจริญ บริเวณที่อาจเกิดชุมชนแออัด จะพบว่าอยู่ทางตอนกลางค่อนมาทางใต้ตามแนวถนนเพชรเกษม โดยจะเกิดสอดแทรกไปตามที่ว่างที่อยู่หลังอาคารพาณิชย์ร้านค้าต่าง ๆ ในแขวงบางแคเหนือ แขวงบางด้วน และทางด้านตะวันออกของแขวงบางจาก (ติดเขตบางกอกใหญ่) นอกจากนี้บริเวณที่มีโอกาสเกิดชุมชนหนาแน่นยังสามารถพบในบริเวณด้านเหนือ ริมถนนสุขาภิบาล 1 แขวงบางแค อีกด้วย

7. เขตราษฎร์บูรณะ บริเวณดังกล่าวจะพบอยู่ทางตอนบนของพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในบริเวณทางตอนเหนือของแขวงบางปะกอก และแขวงราษฎร์บูรณะ ตามริมถนนสุขสวัสดิ์ตลอดสาย และทางตอนบนของถนนประชาอุทิศ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย